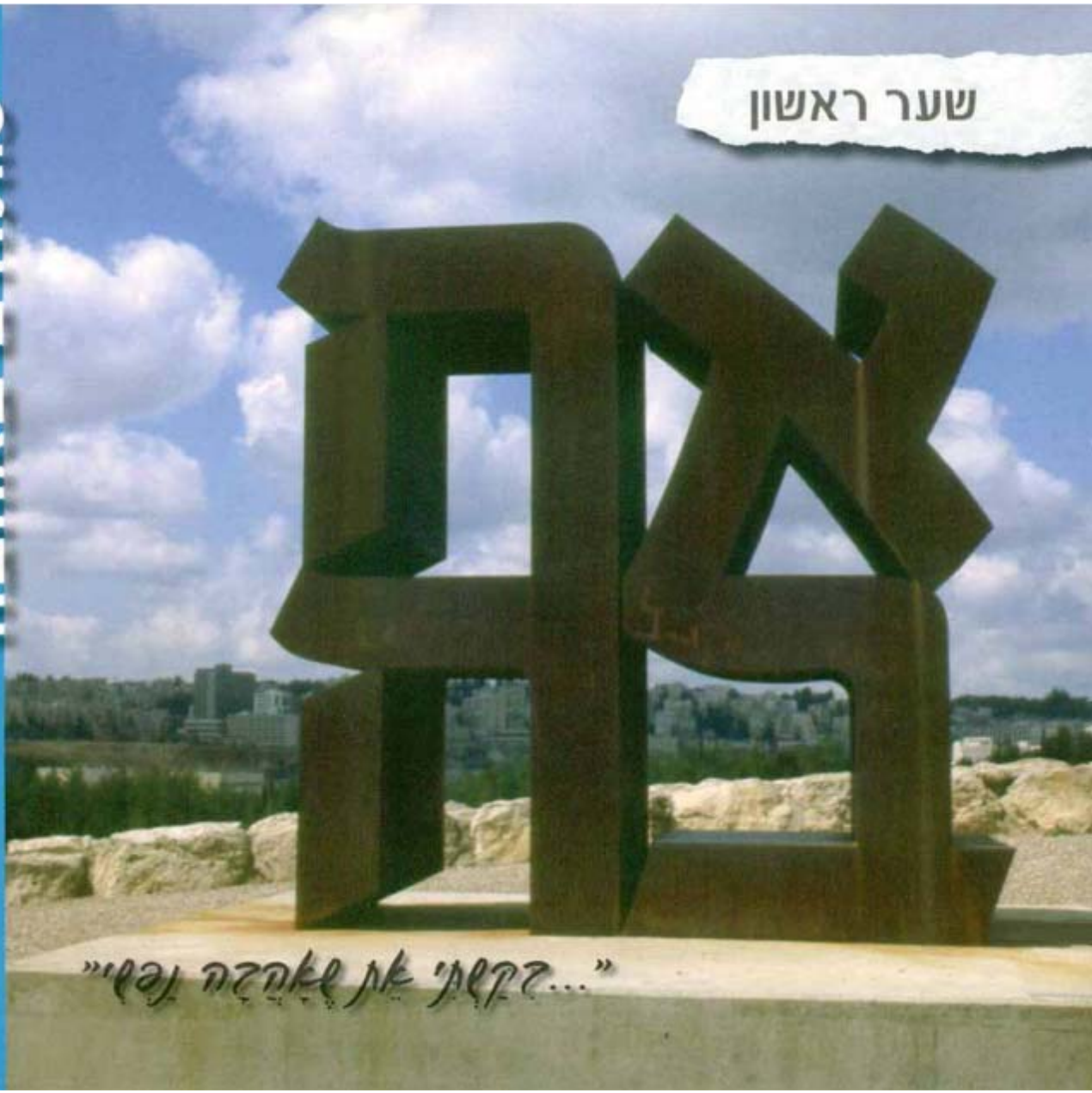


שער ראשון

פותרים באהבה
שצא סטטופ

"...קקק' את אהבה נפסי"



תוכן העניינים

בפתח השער

פרק ראשון: מה זאת אהבה?

1. פתיחה: 'שאלת השאלות' / 13
 - א. בעקבות ביאליק: "מה זאת אהבה" / 13
 - ב. האם האהבה ניתנת להגדרה? / 14
2. "עיין ערך אהבה" – מילון האהבה השלם / 18
 - א. אהבה כתלויה רקע תרבותי והיסטורי / 18
 - ב. מילים של אהבה / 20
 - ג. דימויים אנושיים ודימויים אלוהיים באהבה / 22
 1. השוע אלוהים כרחמן / 24
 2. מדרש המקדש – כמישח אהבים / 24
 3. מרתין לותר: האל כבעל מחשלים... / 24
 4. ג'ורג' אלדן רומי: הודעת באהבה / 25
 5. ח.ג. ביאליק וחסי רודנר: אהבת אישה כגאולה / 25
 - ד. העשרה: ישו ופאולוס – הנצרות כ"דת האהבה" / 26
 1. ישו: "אהבו את איביכם" / 26
 2. פאולוס: "הנחולה שבבן היא האהבה" / 27
3. האם אפשר ללמוד אהבה? / 28
 - א. מרוס: "אמנות האהבה" צריכה לימוד / 28
 - ב. קואלו: "שפת האהבה – שום הסבר לא נדרש לה" / 30
4. אהבה ארצית ואהבה שמימית – והדרך ביניהן / 31
 - א. מקרא: "ואהבת את ה' אלהיך" / 32
 - ב. מרנץ רוזנצווייג: האם אפשר לצוות על האהבה? / 33
 - ג. אהבה אפלטונית: מאהבה חושנית לאהבת החכמה / 35
 - ד. דרייידאש: דבקות מיסטית – מאהבת אישה לאהבת אלוהים / 41
 1. משל בת המלך יושב הקרואן / 42
 2. משל החביל / 44
 - ה. איתמר יעוז'קסט: האם אפשר לאהוב בלי לנעט בדמות האהבה? / 45

פרק שני: האהבה בעקבות שיר השירים

1. שירת האהבה של המקרא – המולמוס על "שיר השירים" / 48
 - א. שיר השירים: מנישה ראשונה / 48
 - ב. חז"ל: מדוע נכלל שיר השירים בכתבי הקודש? / 53
 - ג. גלגולי פרשנות שיר השירים: כמשוטט או כמשלו? / 65
2. "ישקני מנשיקות פיהו" בפרד"ס – הנשיקה כדוגמא פרשנית / 60
 - א. פשט: רש"י וראב"ע – "נשיקה צרפתית" נוסח שיר השירים / 61
 - ב. דרש: מדרש רבה – מנשיקת המלאכים ועד מיתת נשיקה / 62
 - ג. סוד: הוהר – נשיקת הרוחות / 64
 - ד. רמז: הר"א – שיר השירים כביוגרפיה לאומית / 66
3. שיר השירים בהגות העת החדשה / 69
 - א. ר' שלמה אלקבץ ומקובלי צפת: חיים חדשים לשיר השירים / 69
 1. "איילת אהבים" מיר השירים כאהבה / 70
 2. קבלת שבת: "לכה זוהי לקראת כלה" / 72
 - ב. מרנץ רוזנצווייג: האהבה האמיתית אינה זקוקה למשל / 76
 - ג. הראי"ה קוק: שיר השירים – האהבה החובקת כל / 77
 1. האהבה – טכט טראש המנדל / 77
 2. שיר מרנצו – ארבע דרשות של אהבה / 79
 - ד. א"י גרין: השיבה אל "אלוהי האהבה" של שיר השירים / 80

בפתח השער

בשער שלפניכם נפתח לימודנו על ערך האהבה במחשבת ישראל לדורותיה. נציג בפניכם אחדות מן השאלות הגדולות ביותר שמעורר נושא האהבה, ובתוך כך תכירו מושגי יסוד, דימויים, הבחנות ותובנות מרכזיות, אשר ישמשו אתכם בהמשך הספר. דרך שער זה תוכלו להמשיך ולהיכנס בשערים הבאים, שיפתחו בפניכם היבטים שונים ומגוונים של עולם האהבה.

בחלקו הראשון של השער נעסוק ב"שאלת השאלות" – מה זאת אהבה, ונראה עד כמה קשה, ועם זאת נחוץ, להתמודד עמה. נבחן את "מילון האהבה" ואת השדה הרחב של המשמעויות, האסוציאציות והמושגים הקשורים בה. בתוך כך נשים לב הן לאוניברסליות שלה והן לריבוי ההתייחסויות אליה – בזמנים שונים ובמקומות שונים.

בחלק השני נכיר מקרוב את ספר שיר השירים – שירת האהבה המופלאה של המקרא, ונתחקה אחרי אחדים מגלגולי הפרשנות המגוונת שלו. כפי שנראה, מדרש חכמינו הפך את שיר האהבה שבין איש לאישה למעין בבואה ליחסי האהבה שבין אדם לאלהים. כך הפך שיר השירים למקור מרכזי במחשבת ישראל בכל דיון באהבה באשר היא, על כל גילוייה.

צילום השער: חברת אינדיאנה, אהבה, 1977, פלדה. © אטף מוזיאון ישראל, ירושלים
צילום יעקב חרל"פ
פסוק: "...ביקשתי את שאהבה נפשי", שיר השירים ג, 1

ספר דברים	ממלכה בית-ראשון סקרא	10
סוקרטס (יון), מגילת שיר השירים אפלטון (יון)	בית-שני, חז"ל	1-4
ישועה (א"י), פאולוס (שמעון התרסי) (א"י) מסנה (א"י), ר' עקיבא (א"י) אבות דרבי נתן (א"י)	מסנה תלמוד	5
תלמוד בבלי		6
מדרש שיר השירים רבה (א"י)		7
רש"י (צפת)	ימי הביניים	8-15
אבן עזרא (ספרד), רמב"ם (ספרד, מצרים) ספר הזוהר (ספרד), גלאל אל-דן רמ"י (פרס)	מאות 5-15 לספירה	8-15
ר' שלמה אלקבץ (צפת), ר' אליהו די ודאם (צפת)	העת החדשה	16-21
הגרי"א טילנה) הרא"ה סק (א"י) ארי' פרומ (ארה"ב), פרנץ רוזנצוויג (גרמניה), איתמר יפה קסט (א"י), א"י נרץ (ארה"ב), ח"ו ביאליק (אוקראינה וא"י), ועם שמו (א"י)	מאות 15-21 לספירה	16-21

מה זאת אהבה?

הכניסיני תחת כנפך / חיים נחמן ביאליק

הכניסיני תחת כנפך
נהי לי אם ואחות,
ויהי חיקך מקלט ראשי,
קן תפלתי הנדחות.

ובעת רחמים, בין השמשות,
שחי ואגל לך סוד יסורי;
אוקרים, יש בעולם געורים -
תיכן געורי?

ועוד רז אחד לך אתנדה:
נמשי נשרפה בלהבה;
אוקרים, אהבה יש בעולם -
מה זאת אהבה?

הכוכבים רמו אותי,
היה חלום - אך גם הוא עקר;
עתה אין לי כלום בעולם -
אין לי דבר.

הכניסיני תחת כנפך
נהי לי אם ואחות,
ויהי חיקך מקלט ראשי,
קן תפלתי הנדחות.

הכניסיני תחת כנפך - סרמז לביטוי "וכנט
תחת כנפי השכינה", כלומר תחת חסות האל
(השכינה היא הדימוי הנשי של האל).

אם ואחות - ביטוי לקרבה שטנגקש המשורר
לידו האהובה כאם או כאחות חוזר במקורות
יהודיים רבים. למשל, בשיר השירים: "אחותי,
רעייתי".

קן-תפילות - המשר המטאפורה של
האהבה-הציפור הפורשת כנפיה על אהובה.
רמז לביטוי "עד קן ציפור יגיעו רחמיך" (תלמוד
בבלי, מסכת ברכות לג ע"ב) המתאר פנייה
לרחמי שמים.

עת רחמים בין השמשות - רמז ליום
הכיפורים, בשעת בין ערביים, לקראת תפילת
הנעילה (בטרם ייעלו שער הרחמים).

שחי ואגל - התקרבי (התכופפי) ואגלה

נמשי נשרפה בלהבה - הלהב (החוד) שלה,
כמו כן, האהבה מדומה לאש, למשל בשיר
השירים: "רשפיה רשפי אש שלהבת יה"
(6, ח).

שאלות

1. בשירו של ביאליק מתוארת בעוצמה רבה מצוקתו של האוהב. מה טיבה של מצוקה זו?
2. מה מבקש האוהב מאהובתו? האם בקשתו אכן ניתנת למימוש?
3. כיצד מסייעים הדימויים הדתיים בשיר לחדד את המצוקה שמתאר המשורר?

1. פתיחה: "שאלת השאלות"

א. בעקבות ביאליק: מה זאת אהבה?

אומרים אהבה יש בעולם - מה זאת אהבה? נדמה כי במילים אלמותיות אלה של ביאליק בשיר שנכתב ב-1905, מנוסחת "שאלת השאלות" באופן חד וממצה. שאלה זו ממשיכה להתגלגל באין ספור ניסוחים וגוונים. כך למשל, **נתן זך** כבר אינו שואל. הוא ספק קובע, ספק מלגלג:

הוא אוהב אותה. היא
אוהבת אותו. לאט, לאט,
לאט מתרקם משהו בלבבו,
משהו בלבבה. לך דע
מה זאת אהבה.

נתן זך, שיר אהבה, **אנטי מתיקון**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל אביב 1996

שנים ספורות אחר כך שאל **אהוד מנור** אותה שאלה עצמה. הוא ניסה להתמודד עמה בכך שהמיר אותה בשאלה המעשית: מה היא מבקשת?

מה זאת אהבה?
מה זאת אהבה?

מה היא מבקשת?
את זמי את לילותי ולא די.

אהוד מנור, מה זאת אהבה, 1988

הפזמונאי הפופולרי, **קובי אוז**, ניסה גם הוא את כוחו, אך גם הוא הותיר אחריו בעיקר מבוכה ותהייה:

לא, לא אתן לגעת,
מה זה מסתתר בתוך לבך?
אני עוד צריכה לדעת, אם זו האהבה ...

אולי כן, אולי לא
אולי שם, אולי פה
אולי כן, אולי לא
לא, לא, לא ...

קובי אוז, והפעם: שיר אהבה, מתוך אלבום להקת טיפקס, **החיים שלך בלאפה**



מה זאת אהבה?
אישור להתקדם

לגוליה הספרותיים של השאלה - **מה זאת אהבה!** הם כנלוליו של נושא עתיק יומין זה עצמו, שעמד מאז ומעולם במרכז הווייתו של האדם. למרות אינספור החיבורים והיצירות על אהבה נדמה כי עד היום נותר הנושא סתום ומופלא כשהיה. בספר זה, ננסה לחשוף ולו מעט מן המחשבות וההתחבטויות שהועלו במשך השנים במהלך הניסיון להגדיר מהי אהבה. נראה, כי האהבה היא אמנם תופעה אוניברסלית, אך יש לגביה הבדלים של ממש בין תרבות לתרבות, בין תקופה לתקופה ובין אדם לאדם.



מה סבקשת האהבה?

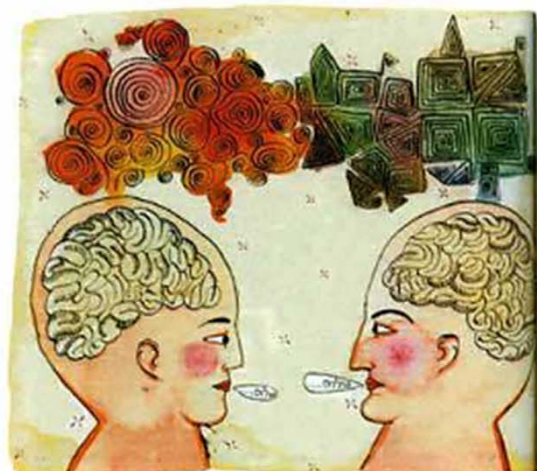
ב. האם האהבה ניתנת להגדרה?

המשורר, הסופר והוגה הדעות היהודי **רבינךנת סאגור** (1861-1941), בספרו **גחליליות** טוען כי "האהבה היא תעלומת אין קץ - כי אין לה פירוש וולתה". כלומר, האהבה - אין להגדיר אותה מבחוץ, אלא רק דרך ההתנסות בה עצמה זו אולי החירה שרעיוני רבים רק שירה ואמנות הן דרכים מתאימות לתאר את האהבה. את הקושי למוצת ולהגדיר את האהבה ניסה להסביר בדרך שונה **ארתור שופנהאואר**, פילוסוף גרמני בן המאה התשע-עשרה:

את האהבה באופן אחר, מביא לה דוגמאות ודימויים שונים, ומשתמש במילים שונות כדי לתארה. אך מעבר ליסוד הסובייקטיבי, יש באהבה גם משהו החומק מכל הגדרה שהיא.

ב"הגדרות" השונות משתקף רקע היסטורי וגאוגרפי, דתי ותרבותי, ניסיון אישי וחוויות חיים, קווי אישיות, יכולות אינטלקטואליות ורגשיות, אמונות ודעות. לעתים ניכרים בהגדרה עקבתייה של תפיסה ערכית-מוסרית, המורה מהי האהבה **הראויה**. וכך, מתוך ריבוי התפיסות והחוויות, נוצרים "מילונים" שונים לאהבה.

אהבה - בעיני המדענים



עירה עשת, איור למאמר של ענת ברנע, מוח, פוחה, גלילאו, גיליון 31

רגש האהבה היה ונשאר תופעה מסתורית ובלתי מובנת כפי שהיה לפני אלפי שנים. עד היום הוא מהווה אתגר למדענים, ובמיוחד לכיולוגים.

אזור חיפושיהם מתמקד בהיפוטלמוס (תת-הרמה), אחד המבנים במוח, הממלא תפקיד מרכזי בהתנהגות המינית של יונקים וציפורים. במקביל, מופנית תשומת הלב לבלוטת יותרת המוח, המייצרת הורמוני מין. ואכן, מחקרים אחדים הראו כי פגיעה ביותרת המוח בגיל הנעורים פוגעת בבעליה ולפעמים מונעת מהם את היכולת לחוות אהבה. ---

לדעתם של ביוכימאים בני זמננו, הריגוש העמוק המכונה "שיכרון האהבה", מתחיל במולקולה קטנה PEA המשתחררת במוח ומחוללת תחושה של רוממות רוח ואופוריה. אנו שיכורי אהבה כאשר קולטני הנוירונים במוחנו מורוים על-ידי PEA או כימיקלים מוחיים אחרים. החוקרים הגיעו למסקנה זו במהלך טיפולם ב"חולי אהבה", שבלהיטותם לאהוב הם נוטים לקשור קשרים בלתי אפשריים, המסתיימים אחרי זמן מה במפח נפש. החוקרים מאמינים כי תגודות חריפות אלה

מייאוש לרוממות רוח נובעות ממחסור ב-PEA. הם טיפלו בחוליהם בעזרת תרופה אנטי דכאונית המעלה את רמת ה-PEA במוח, והדבר שיפר מיד את מצב רוחם של הפציינטים. שבועות אחדים אחרי קבלת התרופה החלו המטופלים לבחור בזיהרות רבה את בני זוגם, ואחדים אף פיתחו קשרים ארוכי ימים. ---

למרות הסברים מדעיים אלה יש חוקרים שהם נבונים מספיק כדי להדגיש ששיכרון האהבה אינו רק תופעה ביולוגית-גנטית כי אם גם תרבותית. ---

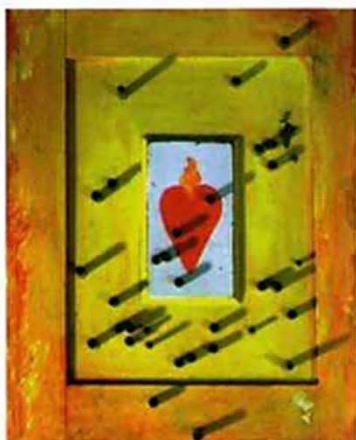
מעובד על פי צבי יטאי, אהבה עד כלות, כתב עת מחשבות, הוצאת י.ב.מ. ישראל בע"מ, 1994

- ♦ מה דעתכם, האם המחקר הביולוגי יכול לתת הסבר מספק ומניח את הדעת לתופעת האהבה? נמקו.
- ♦ אילו השלכות עשויות להיות לטעונה, כי האהבה אינה אלא תופעה ביוכימית ותו לא? חוו דעתכם.

"מילון" לאהבה!

לפניכם רשימה מקיפה של מילים העשויות להתקשר לאהבה בדרכים שונות:

יחסים, מערכת יחסים, יחסי מין, ארוטיקה, ארוס, בעילה, בעלות, תשוקה, מין, רומנטיקה, רומן, ידידות, חברות, רעות, חיבה, "סטוץ", פגישה ראשונה, אהבת בוסר, אהבה ממבט ראשון, בגידה, בדידות, יחד, כאב, אלימות, כניעות, חיזור, נאמנות, קנאה, צניעות, אינטימיות, אמון, כוח, כאב, אלימות, כניעות, חיזור, פיתוי, מיניות, סקס, מתח מיני, עירום, עיוורון, כימיה, הומוסקסואליות, לסביות, נענוע, זיכרון, טעם החיים, מוות, זוגיות, נישואין, חוזה, הדדיות, שוויון, שנאה, הזדהות, אמפתיה, סימפטיה, דחייה, הקרבה, קירבה, ביטחון, פחד, יופי, אחדות, הרמוניה, כמיהה, ערנה, אלוהים, שיתוף פעולה, משיכה, מזל, משברים, אינסוף, משפחה, משיכה בין הפכים, אחווה, חיבור, נתינה, ויתור, תינוי אהבים, התעללות, ברית, נצח.



לב בוער

שאלות?

1. חפשו במילון פירוש למילים שלא הכרתם (מן הרשימה), והוסיפו עוד מילים משלכם לרשימה.
2. בחרו מתוך הרשימה את עשרת המילים החשובות ביותר בעיניכם למילון האהבה. הסבירו את משמעותן וחשיבותן, והכינו בעזרתם את "מילון האהבה האישי" שלכם.
3. האם יש ברשימה מילים אשר אינן קשורות, לדעתכם, לאהבה? נמקו.
4. זהו ברשימה מילים העומדות בסתירה זו לזו. כיצד ייתכן שברשימת המילים הקשורות לאהבה ייתכנו סתירות?

לעתים, במקום להגדיר את האהבה נוח יותר לציירה בדימויים. ואכן, רבים כבר ניסו – אם ברצינות, ואם בחיך – "לצייר" את האהבה באופנים שונים. למשל:

- האהבה היא כמו סכין – צריך להיזהר כדי לא להיפצע.
- האהבה היא כמו ים – העיקר קורה מתחת לפני השטח, ואם לא יודעים לשחות, טובעים...

5. הציעו גם אתם דימויים שונים, המצביעים הן על מעלותיה של האהבה והן על חסרונותיה וסכנותיה.
6. היעזרו בכל מה שלמדתם עד כה וחברו מעין שאלון לאוהבים ובו כתבו עשרה קריטריונים שעל פיהם אפשר לבדוק האם האדם אוהב באמת. (למשל: האם את/ה רוצה להיות תמיד אתו/ה, האם את/ה סטגלית למתוח עליה ביקורת בחופשיות? וכד...)

נקודה למחשבה ולדין

- יש הטוענים, כי עצם הניסיון להגדיר את האהבה במילים מעיד על כך שהאדם התרחק ממנה. לפי עמדה זו, רק האדם האוהב עצמו מבין מהי אהבה, אך הוא שקוע בתוכה ואין לו צורך לדבר עליה. אלה המדברים הם אלה שאינם "בתוך" החוויה אלא עטוקים במילים וברעיונות, ונסו להסביר עמדה זו, וחוו דעתכם עליה.

2. "עין ערך אהבה" - מילון האהבה השלם

א. אהבה כתלוית רקע תרבותי והיסטורי

לה־רושפקו (1613-1680), בעל אמרות או הרהורים וכללי מוסר שגיבש מתוך שיחותיו בטורקלינים ספרותיים, טבע אימרה נודעת שלפיה:

"רוב האנשים לא היו אוהבים, אלמלא (=אילו לא) שמעו שמדברים על אהבה."

בדברים אלה נגע לה־רושפקו בשאלת יסוד חשובה: האם האהבה היא תופעה חברתית, הצומחת ומטופחת רק באקלים תרבותי מסוים, ולא תימצא באקלים מסוג אחר – או שהיא מייצגת צורך יסודי באדם, והיא תימצא בכל מקום ובכל זמן.

יש מי שטוענים ש"אהבה" במשמעות שאנו מייחסים לה היום היא תופעה מודרנית ביסודה. במילים אחרות, כשבני אדם בתקופות קדומות אמרו שהם אוהבים, הם בעצם התכוונו למשהו אחר, שונה ממה שאנו מתכוונים לו היום במילה זו. ואכן, מסתבר כי מושג זה עבר תמורות וקיבל גוונים שונים לפי רוח המקום והתקופה. עם זאת, כשבוחנים מקורות קדומים מלפני מאות ואלפי שנים, כפי שנעשה בספר לימוד זה, קשה לטעון שאהבת הקדמונים הייתה כה שונה מזו שלנו. תנאי מוקדם לאפשרותנו לזהות "אהבה" בתרבות כלשהי הוא עצם קיומה של מילה מובחנת עבורה באוצר-המילים של אותה תרבות. ואכן, אוצר המילים של האהבה מופיע כבר ביצירות קדומות מלפני אלפי שנים. עם זאת, למרות האוניברסליות של האהבה אין ספק כי להקשר ההיסטורי והתרבותי יש השפעה עמוקה על עיצוב תפיסת האהבה וחוויותו של הפרט.

מאז ומעולם משפיעים גורמים שונים על מושג האהבה ומחוללים בו שינויים, למשל: כשמלחמה או דעות קדומות חוצות בין אנשים ומפרידות בין אוהבים; כשחוקים ונורמות חברתיות, מעמדיות ודתיות קובעים מהי אהבה "מותרת" וכיצד יש למסד אותה; כשאנשים נענשים על סגנון חייהם ואהבותיהם; כשיש טכנולוגיה המאפשרת שמירת קשר הדוק גם מרחוק; כשחלים שינויים מפליגים במעמד האישה, במוסד הנישואין, בלגיטימציה של זהויות מיניות שונות ואהבה חופשית, וכו'. לא הרי אהבה במסגרת קהילתית קטנה ומבודדת כאהבה "בעיר הגדולה" או ב"כפר הגלובלי". לא הרי האהבה בתרבות המסורתית והדתית בימי הביניים כהרי האהבה כיום בעולם החילוני ובעידן הפוסט-מודרני.



ממד האהבה
חברת אינדיאנה, פסל האהבה
פילדלפיה, פנסילבניה